

Hermann Hesse'in *Siddhartha*'sını Kahramanın Yolculuğu ve Arketipsel Sembolizm Bağlamında Okumak

Mustafa KARADENİZ¹

Öz

Siddhartha, Hermann Hesse'in Doğu edebiyatı ve mistisizminden etkilenerek yazdığı bir romandır. Romanla aynı adı taşıyan başkarakterin ruhsal yönden arayışı, dönüşümü ve bilgelige ulaşma süreci olay örgüsünün temelini oluşturur. Bu süreçte *Siddhartha*, iç dünyasının gizlerini keşfetmek ve ruhsal bütünlüğe ulaşmak için bilinçdışının karanlık güçleriyle mücadele eder. Sembolik anlamlara sahip bu karanlık güçler, romanda birtakım kişi ve varlıklar seviyesinde görünürlük kazanarak kurguyu biçimlendirir. Roman, kurgu ve içerik yönünden Joseph Campbell'in çerçevesini çizmiş olduğu kahramanın mitolojik macerasının ve erginlenme sürecinin temel aşamalarına sahiptir. İçerdiği mekânlar, şahıslar, varlıklar ve rüyalar ise romana, Carl Gustav Jung'un geliştirmiş olduğu *arketipsel sembolizm* açısından incelenebilecek bir nitelik kazandırır. Bu çalışmada, Hermann Hesse'in *Siddhartha* romanı, Joseph Campbell'in kahramanın mitolojik macerasının *ayrılma-erginlenme-dönüş* aşamaları ve Jung'un *arketipleri* bağlamında bir yakın okumaya tabi tutulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Hermann Hesse, *Siddhartha*, erginlenme süreci, arketipsel sembolizm.

1

Reading Hermann Hesse's *Siddhartha* in the Context of Hero's Journey and Archetypal Symbolism

Abstract

Siddhartha is a novel by Hermann Hesse, influenced by Eastern literature and mysticism. The spiritual quest, transformation and the process of reaching wisdom of the protagonist, which has the same name as the novel, form the basis of the plot. In this process, *Siddhartha* struggles with the dark forces of the unconscious to discover the secrets of her inner world and achieve spiritual unity. In the novel, these dark forces with symbolic meanings shape fiction by gaining visibility at a level of people

¹ Dr. Öğr. Üyesi Mustafa KARADENİZ, Batman Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili Edebiyatı Bölümü, gulderim@hotmail.com, ORCID ID: 0000-0002-4833-0207.

and beings. In terms of fiction and content, the novel has the basic stages of the mythological adventure and adulthood process of the hero that Joseph Campbell has framed. The spaces, individuals, beings and dreams it contains give the novel a quality that can be studied in terms of *archetypal symbolism* developed by Carl Gustav Jung. In this study, Hermann Hesse's *Siddhartha* novel will be subjected to a close reading in the context of Campbell's *separation–initiation–return* stages of the hero's mythological adventure and Jung's archetypes.

Keywords: Hermann Hesse, *Siddhartha*, initiation process, *archetypal symbolism*.

Extended Abstract

This study aims to subject Hermann Hesse's novel *Siddhartha* to a close reading in the context of the separation–initiation–return stages of the hero's mythological adventure of Joseph Campbell and Carl Gustav Jung's archetypal symbolism. An individual-human is at the center of the literary pursuit of Hermann Hesse (1877-1962), who has an emotional and humanistic personality. Psychology, which is directed by the influence of his mental problems, enriches Hesse's interests. His friendship with Carl Gustav Jung's student Lang enriches his poetic inner world by fueling his interest in psychology and Jung's theory. This intellectual curiosity, extending to Eastern philosophy, Buddhism and Zen Buddhism movements, combines with the author's ascetic personality and opens the door to a literature understanding and novelism focusing on the individual and his individualization efforts. In this context, Hesse is considered one of the remarkable and successful representatives of the Bildungsroman species. *Siddhartha* is a novel by Hermann Hesse, influenced by Eastern literature and mysticism. The spiritual quest, transformation and the process of reaching wisdom of the protagonist, which has the same name as the novel, form the basis of the plot. In this process, *Siddhartha* struggles with the dark forces of the unconscious to discover the secrets of her inner world and achieve spiritual unity. In the novel, these dark forces with symbolic meanings shape fiction by gaining visibility at a level of people and beings. The novel, in which the plot is shaped in the axis of the journey metaphor, includes a process similar to the processes that the ancient narrative heroes had to live and overcome in their mythological cycles. In terms of fiction and content, the novel has the basic stages of the mythological adventure and adulthood process of the hero that Joseph Campbell has framed. In the novel, the places, people, situations and events, the dreams that the hero experienced during his journey correspond to the various stages of Joseph Campbell's mythological cycle of the hero. Having a spiritual experience in the forest and woods with their friendly Govinda and the city they visited, symbolizes the material life. The river that it took shelter with the wear it created in the soul of its inhabitants becomes the place where it reaches spiritual integrity and matures. *Siddhartha* realizes that if he doesn't listen to pain or laughs, he hears all sounds, all these contrasts are made up of a single word. This

word is *Om*, which means perfection, perfection. *Om* is the word-level view of reaching the self. Reaching the source of knowing at the end of his adventure and recognizing perfection, Siddhartha successfully completes the task that his name imposed on him. Ready to share the sorrows and joys, he completely leaves himself in the flow of the river, becomes part of unity and integrity. His experience coincides with the mythological cycle of the hero. Indeed, Joseph Campbell also states that reaching the knowledge of the multitude of unions is the main goal of the hero's mythological cycle. When evaluated in this context, it can be said that Siddhartha's spiritual quest includes a mystical character and contains similar processes in which Sufi has to live in the idea of Sufism. The spaces, individuals, beings and dreams it contains give the novel a quality that can be studied in terms of archetypal symbolism developed by Carl Gustav Jung. For example, his friend Govinda, who accompanies Siddhartha on this difficult journey, is his person-level view of his personal unconscious, his shadow. In other words, that's the part he doesn't want to be. Anima, another of the basic archetypes of the collective unconscious, is the complementary image of the male. In the novel, there are a number of women in whom this archetype is represented at the level of the person. Kamala, a beautiful and rich woman whom she met in a grove near the city at the first stop of her material life, enables Siddhartha to experience the love and affectional situations. In this context, Kamala is the half of the loss Siddhartha is looking for; In Jungian terms, anima is an archetype that complements men and saves them from being limited to them. The charon Vasudeva, whom he met on the banks of the river, is a divine force that helps Siddhartha to turn to the river, the source of wisdom, and to listen to the river and his inner voice. At the end of the novel, when Siddhartha reaches self, he says that his mission is completed and leaves the river bank. In the context of archetypal symbolism, Vasudeva is the supreme individual / old wise archetype that assists Siddhartha on his journey. Siddhartha finally discovers that the world consists of an integrity of opposing feelings, situations, events and formations during their journey without a doctrine and a teacher. In the last part of the novel, what Siddhartha tells Govinda, who is still at the beginning of the way of initiation and in spiritual uneasiness, sheds light on the essence of the novel and the world view of the author. Wisdom is not something that can be taught or transferred; it is a subjective human condition that one can only attain with his own effort. Walk your own way; Seeking its own reality instead of chasing others, briefly defending personality is the main motif surrounding Hermann Hesse's works. Siddhartha is one of the qualified examples where this motif is blended with Eastern mysticism and the spiritual world of Buddhism.

Giriş

İnsanı, birey olma vasfıyla ele alan Hermann Hesse (1877-1962), insanlığın dünya ölçeğinde yaşadığı ruhsal çöküntünün tanığı ve mağduru olmuş bir sanatçıdır. İki büyük dünya savaşının merkezinde yer alan bir milletin savaş karşıtı ve derin hümanizma sahibi bir mensubu oluşu, yazarın ruhsal dünyasını etkileyerek yazınsal çalışmalarının yönünü belirler. Almanya tarihinin belki de en karanlık zamanlarında yaşamasına rağmen bütün cesaretiyle şovenizme ve barbarlığa karşı çıkıp barışı savunan az sayıdaki Alman yazarlardan biridir (Zeller,2011: 74).

Jung'un öğrencisi Lang'la olan dostluğu, Hesse'in ruhbilime ve Jung'un kuramına duyduğu ilgiyi körükleyerek şiirsel iç dünyasını zenginleştirir (Hesse, 2010: 6). Bireysel bunalımlarının çözümünü Doğu felsefesinde arayışı, onu *Budizm* ve *Zen Budizm* akımlarına yöneltir, bireyin kendi kişiliğini bulmasında bireysel çabasını ve macerasını odağa alan romanlar yazar. *Bozkırkurdu*, *Narsis* ve *Goldmund*, *Demian* bu yönelişin ifadesi olan romanlarıdır. Bu romanlar, aynı zamanda, ilk olarak 18. yüzyılın ikinci yarısında Almanya'da ortaya çıkan *Bildungsroman* (oluşum romanı) örnekleri olarak da değerlendirilmektedir. *Künstlerroman* (sanatçı romanı), ve *Erziehungsroman* (gelişim romanı) gibi alt türleri de olan *Bildungsroman*larda da romanın odağında kahraman olarak nitelenen bir kişi vardır (Bahtin, 2016: 25-26). Bu tür romanlarda kişinin yaşam çevrimi genellikle çocukluktan, varmak istediği hedefe ulaştığı olgunluk, yaşlılık yıllarına kadar anlatılır. Roman kahramanının fiziksel ve ruhsal yönden yaşadığı aşamalar ayrıntılı bir şekilde, âdeta biyografik bir roman ölçeğinde okura aktarılır. Bu tür romanlarda kahraman her zaman ulaşmak için çaba harcadığı, uğruna zorluklara katlandığı mutlu sona ulaşır. Karakterin yaşadığı süreç sonunda olgunlaşarak ait olduğu topluma ve kültüre uyum sağlaması, *Bildungsroman* türünün temel özelliklerinden biridir (MacKay, 2018: 304). Goethe'nin türün ilk örnekleri olarak değerlendirilen *Wilhelm Meister'in Çıraklık Yılları* (1796) ve *Genç Werther'in Acıları* (1874) adlı romanları bu kurgusal yapıyı serimler. Bu ilk örnekleri müteakip Daniel Defoe (*Moll Flanders*, 1722), Henry Fielding (*Tom Jones*, 1749), Jane Austen (*Emma*, 1815), Gustave Flaubert (*Duygusal Eğitim*, 1869), Thomas Mann (*Büyülü Dağ*, 1924), Charles Dickens (*David Copperfield*, 1849) gibi usta romancılar yoluyla türün Avrupa edebiyatında enikonu yer edindiği söylenebilir (Cuddon, 1999:81-82). Aksi sonlarla noktalanmış romanlar da *Anti-bildungsroman* örnekleri olarak kabul edilmektedir. Sahip olduğu bu özelliklerle *Bildungsroman* türünün, kahramanının mitolojik çevrimi etrafında kurgulanan eserlerle paralellikler taşıdığı söylenebilir.

Hermann Hesse'in Hint ve Çin düşünce ve felsefeleriyle yirmi yıl boyunca hemhâl olmanın bir ürünü olarak nitelendirdiği (Zeller, 2011: 95) *Siddhartha*²

² İnceleme nesnesi olan romandan yapılacak alıntılarda sayfa numarasının gösterilmesiyle yetinilecektir. Alıntılar Siddhartha'nın şu baskısında: Hesse, H. (2010). *Siddhartha* (Kamuran Şipal, çev.). İstanbul: Can.

(1922) romanı da kahramanın uzun bir yaşam süreci içinde özbenliğe/ruhsal bütünlüğe ulaşma yolunda yaşadıkları üzerine kurgulanır. Roman, kısaca şöyle özetlenebilir: Ailesi ve yakın çevresi tarafından çok sevilen bir genç olan Siddhartha, manevi anlamda, ait olduğu toplumun değer yargılarının, kültürel kodlarının kendisini doyurmadığını anlayarak bir gün kentlerinden geçip gitmekte olan çileci gezginlere katılarak bir yolculuğa çıkar. Amacı, içindeki ruhsal huzursuzluğu dindirmek, kusursuzluk ve mükemmellik demek olan *Om*'a yani bilgeliğe ulaşmaktır. Bu amaç doğrultusunda maddi ve manevi hayatı her yönüyle yaşar. Macerasının, kimi aşamalarında umutsuzluğa düşse de en büyük yol göstericisi olan iç sesi ve çeşitli kişi ve varlıkların yardımı sonucunda içindeki huzursuzluğu dindirerek ruhsal bütünlüğe ulaşır.

Olay örgüsünün yolculuk metaforu ekseninde şekillendiği roman, kadim anlatı kahramanlarının, mitolojik çevrimleri içerisinde yaşamak, aşmak zorunda olduğu süreçlerin bir benzerini içerir. Romanda fiziksel ve dışsal bir süreç olarak anlatılan yolculuk, aslında, kahramanın manevi arayışıyla karakterize olmuştur. Başka bir deyişle, Siddhartha, iç dünyasının gizli ve örtük dilini keşfetmek için bu yolculuğa çıkar (Yılmaz, 2011: 47). Bu süreçte, iç dünyasının gizlerini keşfetmek ve ruhsal bütünlüğe ulaşmak için kendi beni ve bilinç dışının karanlık güçleriyle mücadele eder. Sembolik anlamları haiz bu karanlık güçler, romanda birtakım kişi ve varlıklar seviyesinde görünürlük kazanarak romanındaki entrik öğenin taşıyıcısı olur. *Siddhartha* bu yönüyle, Jung'un arketipleri açısından incelenebilecek bir içerik ve sembol ağına da sahiptir. Dolayısıyla romanların derin yapısını ve karakterin bireyleşme sürecinin aşamalarını yorumlama noktasında Jung'un kuramının çok işlevsel olduğunu söylemek gerekir (Atlı, 2012: 265). Nitekim Oğuz Cebeci de *Psikanalitik Edebiyat Kuramı* adlı çalışmasında "Jungcu düşüncenin 'bildungsroman' denilen ve roman kahramanının gelişim öyküsü üzerine kurulan yapıtların çözümlenmesinde başarıyla kullanılabileceğini" (2009: 334) ifade eder.

Görüşleriyle modern psikolojiyi derinden etkileyen Carl Gustav Jung'un (1875-1961) psikanaliz kuramının merkezi kavramı *psişe*dir. Jung'a göre kişiliğin bütününe oluşturan *psişe*, birbiriyle etkileşim hâlinde olan *bilinç*, *bireysel bilinç dışı* ve *kolektif bilinç dışı* olarak adlandırılan üç kısımdan oluşur (2006: 143-156). Jung'un kuramının ağırlık merkezini, kişinin farkında olduğu zihinsel faaliyetlerin merkezi olan *bilinç*ten ziyade, onu aşan fakat tamamlayan *bilinç dışı* oluşturur. İçinde yeni ve çeşitli yaşam imkânlarını barındıran *bilinç dışını* Jung, buzdağının görünmeyen fakat daha büyük ve köklü kısmına benzetir. Bireye özgü olan *kişisel bilinç dışına* karşılık *kolektif bilinç dışı* genel olarak insan türüne ait öğelerden oluşur (2006: 44). İnsan tekinin yeryüzündeki macerasının başladığı andan günümüze kadar süregelen ortak yaşantı ve tecrübelerin toplamı olan bu yapılar Jung, *arketip* adını verir. Jung'un kısaca ilkimge, ilfkikirler olarak ifade ettiği *arketip*, antik dönemde Platon'un *ideasıyla* eş anlamlı görülerek kimi zaman onun yerine kullanılan bir kavramdır (2009: 17). *Arketipi*, önceden *bilinç dışında* varolan kalıp veya biçim olarak tanımlayan Jung bunların ilk olma niteliklerine karşın, tarihsel süreç içerisinde kısmen ya da tamamen değiştiğini savunur. Bu yapılar,

olumlu ya da olumsuz etkileriyle kişinin bilincini şekillendirir (2006: 403). Jung'un, uzun ve dikkatlice yapılmış araştırmalardan sonra insan düşüncesine ve davranışına etki eden belli başlı arketipleri *persona*, *gölge*, *anima* ve *animus*, *yaşlı bilge adam*, *toprak ana* ve *özben (self)*'dir (Fordham, 2011: 32). Bu arketiplerin tanım ve temel özelliklerine burada blok hâlinde yer verip sonradan tekrara düşmemek için, çözümleme aşamasında yeri geldiğinde ve gerektiğinde işlevsel olarak yer verilecektir.

Buraya kadar ifade edilenlerin ışığında Hermann Hesse'in *Siddhartha*'sının gerek kurgu gerekse içerik özellikleriyle, Joseph Campbell'in *Kahramanın Sonsuz Yolculuğu* (1949) adlı kitabında *ayrılma–erginlenme–dönüş* ekseninde formüle ettiği *kahramanın yolculuğu* ve Jung'un *arketipsel sembolizmi* bağlamlarında okunmaya uygun bir roman olduğu söylenebilir. Dolayısıyla bu çalışmada, Hesse'in söz konusu romanı, Campell ve Jung'un kuramları ışığında bakışimli/simetrik bir yakın okumaya tabi tutulacaktır. Çalışmanın başlıkları da *Siddhartha*'nın olay örgüsüyle Campbell ve Jung'un kuramlarındaki aşamalar arasındaki mütakabiliyet göz önüne alınarak oluşturulmuştur.

Arayış ve Ayrılma aşaması: İç Sesin Çağrısı

Güvenli, sevgi dolu bir aile ve toplumsal yapı içerisinde doğan Siddhartha, saygıdeğer bir Brahman'ın yakışıklı oğludur. Ait olduğu kültürün bütün unsurlarıyla kuşatılmıştır. Kutsal kurban törenlerine, bilge kişilerin söyleşilerine katılmış, babasından ders almış, sabık (eski) dostu Govinda'yla söyleşi sanatını talim etmiş ve meditasyon konusunda alıştırmalar yapmıştır. Başka bir deyişle, Jung'un *persona* olarak tabir ettiği bilinç dışının kolektif maskeleriyle kuşatılmıştır. Anne ve babasının büyük umutlar bağladığı ve ona geleceğin büyük bilge kişisi ve rahibi gözüyle baktığı Siddhartha, çevresindeki herkesin haz ve neşe kaynağıdır. Ancak kendisi, hazdan ve neşeden uzak, derin bir ruh tedirginliği içinde yaşamaktadır. Jungyen yaklaşımla ifade etmek gerekirse, Siddhartha'nın özbeniyle bilinçli olarak karşı karşıya geldiği bu durumda "her şey dışarıdan mükemmel görünmektedir ve yüzeyin altında kişi ölümcül bir can sıkıntısından yakınmaktadır; hiçbir şeyin artık bir anlamı kalmamıştır" (Jung, 2009a: 167). Siddhartha günden güne artan bu huzursuzlukla, anne ve babasının, dostu Govinda'nın sevgisinin kendisini mutlu kılamayacağını, babasından, öğretmenlerinden ve bilge Brahmanlardan öğrendiklerinin ruhunu dinginliğe kavuşturamayacağını düşünmeye başlar. Çünkü toplumun kişiye biçtiği bu personalar, toplumsal roller, bireyleşmenin önündeki en büyük engellerden biridir (Evis, 2012: 483). Siddhartha'nın yaşadığı huzursuzluğun da temel kaynağıdır. Tefekküre daldığı zamanlardan birinde yaşamın biricik amacının yüce *Atman*'a ulaşmak olduğunu düşünür. Ancak o, ne kutsal kurban törenlerinde ne de ayinlerdedir. Bu yüce varlığın insanın ancak özünde *beninde* olabileceğini düşünür. Zihnini kurcalayan, ruhunu kemiren bu huzursuzluk bir türlü geçmek bilmez:

Peki, neredeydi ama bu Ben, bu öz, bu en son nesne? Et değil bu, kemik değildi, düşünme değil, bilinç değildi, böyle diyordu bilgelerin bilgeleri. Nerede, peki neredeydi o zaman? (...) Yazık, kimse çıkıp gösteremiyordu bu yolu, kimse onu bilmiyordu, ne babası biliyor, ne öğretmenler biliyor, ne de sungu törenlerinde söylenen ilahiler biliyordu (s. 14).

Derin bir sorgulama süreci yaşar Siddhartha; bildiği, öğrendiği, yaşadığı, sevdiği, inandığı her şeyi sorgular. Ne var ki içindeki manevi susuzluğu dindiremez, yüreğindeki sıkıntıyı bir türlü atamaz. Gördüğü düşler, düşünceler ruhundaki huzursuzluğu artırır, onu bir arayış içerisine sokar. Bu sorgulamalar, Joseph Campbell'in deyişiyle *maceraya çağrıya* zemin hazırlar: "Mitolojik yolculuğu - 'maceraya çağrı' olarak belirlediğimiz - bu ilk aşaması kahramanı çağırın ve onun ruhsal ağırlık merkezini toplumun sınırlarından bilinmeyen bir bölgeye çekmiş olan kaderi belirtir" (2010: 72). Siddhartha'yı maceraya davet eden, bir arayış sürecine sokan şey onun iç sesi olur. Çağrı, dıştan değil, içten yapılır. Ancak Siddhartha'nın içinde uç veren ve onu giderek huzursuzluğa gark eden bu iç ses birden değil, belirli bir dönüşümün sonucu olarak ortaya çıkar. O ana kadar öğrendikleri, yaşadıkları ve bunlar üzerine uzun uzun tefekküre dalışları Siddhartha'da bu içsel çağrının yavaş yavaş oluşmasını, olgunlaşmasını ve açığa çıkmasını sağlar. Campbell'in de vurguladığı gibi, kahramanı maceraya çağırın ses her zaman bir dönüşüm tamamlandığında gerçekleşir. Alışılmış yaşam tarzının ve bu yaşam tarzına eşlik eden kavram ve ideallerin, düşünme ve uygulanma alışkanlıklarının artık yetmediği durumda, eşiği aşmanın, sınırları ihlal etmenin zamanı gelmiş demektir (Campbell, 2010: 65-66).

İçindeki bu huzursuzlukla, bir gün kentlerinden geçip gitmekte olan *Samanaları* (çileci gezginler) görmesi eşiğin aşılma zamanının geldiğinin somut işareti olur. O andan itibaren çileci gezginlere katılmak için içinde engellenemez bir istek duyar. Babası önce karşı çıksa da Siddhartha'nın kararlı duruşu (Siddhartha, isteği kabul edilene kadar odada kollarını kavuşturmuş olarak bütün gece ayakta dikilir.) karşısında, onun *Samanalara* katılmasına ister istemez razı olur. Hemen ertesi sabah dostu ve gölgesi diye nitelediği Govinda'yla birlikte *Samanalara* katılmak üzere yollara düşer. Burada *Samanalar*, *arketipsel sembolizm* bağlamında, maceraya çağırın iç sesin kişiler düzlemindeki yansıması olarak değerlendirilmeye müsaittir. Çünkü yeniden doğuş temasının odağa alındığı romanlarda, karakterin yaşadığı erginlenme süreci, bazen uzun bir yolculuk veya doğaya sığınma, bazen de yönlendirici bir varlığın etkisiyle yaşanan değişimle ortaya konur (Yılmaz, 2011: 46). Ancak Siddhartha, bir öğretiye bağlanarak değil, kendi iç sesine kulak vererek bu yolculuğa başlar. Dolayısıyla o, mitolojik kahramanın bir rehberin yol göstericiliğinde daha önce gitmiş ve iyice bilmiş olduğu labirenti bilmemekte, bu kahraman yolunun ipliğini izlememektedir. Romanın ilk kısımlarının, *arketipsel sembolizm* bağlamında *kendilik çağrısına*, kahramanın yolculuğunda ise *ayrılma aşamasına* tekabül ettiğini söylemek mümkün.

Erginlenme Aşaması: Orman ve Kent Sarkacında

Maceraya çağıran sese kulak vererek *macera eşiğini* başarıyla atlayan kahramanlar, *erginlenme* aşamasında türlü sınavlara tabi tutulurlar. Kahramanın ruhsal bütünlüğe ulaşma gayesiyle çıktığı yolculukta, çeşitli sınavlarla sınındığı “bu önemli hazine ve tehlike bölgesi çeşitli biçimlerde sunulabilir: uzak bir ülke, bir orman, yeraltında, dalgaların altında ya da göğün üstünde bir krallık, gizli bir ada, sisli bir dağ tepesi ya da derin bir düşünce...” (Campbell, 2010: 72) Siddhartha’nın, arayışı boyunca uğradığı mekânlar, onun ruhsal bütünlüğe ulaşma yolunda yaşadığı farklı tecrübeleri simgeler. Siddhartha, dostu Govinda’yla birlikte karşılaştıkları ilk mekânlar olan orman ve korulukta, birtakım manevî tecrübeler yaşarlar. Arkasından uğradığı kent, mekân olarak Siddhartha’nın maddi yaşama ait tecrübelerini simgeler. Tüm bu yaşadıklarından sonra gelip yerleştiği ırmak ise onun ruhsal bütünlüğe, bilgeliğe ulaştığı, kusursuzluk ve mükemmellik demek olan *Om*un sesini içinde hissettiği mekân olur. Bu özellikleriyle söz konusu yerler, kahramanın ruhsal bütünlüğe ulaşma sürecindeki tedrici *erginlenme mekânları* olarak değerlendirilebilir.

Orman-Maneviyat Mekânında: Karanlığın (Gölgenin) İlk Tezahürü

Siddhartha, dostu Govinda ile üç yıl boyunca, dünya hayatından uzak durarak nefislerini öldürmeye çalışırlar. *Samanaların* yanında kendisini *egosundan* uzaklaştıran pek çok yolu yürümesini öğrenen Siddhartha, acılara katlanarak gönüllü ıstırap, açlık, susuzluk ve yorgunluk çeker. Ne var ki tüm bu çile hayatına rağmen, öğrendiklerinin geçici bir arınma olduğunu çok geçmeden fark eder:

Bu yollarda ve daha başkalarında yürümesini öğrendi, kendi benini terk etti binlerce kez, saatlerce ve günlerce Ben’sizlikte yaşadı. Ama yollar kendisini ne kadar Ben’den alıp uzaklara götürse de, bir yerde durup ileri geçmiyor, onu yine alıp Ben’e getiriyordu (s. 24).

Ruhsal bütünlüğe ulaşma yolundaki ilk girişimde Siddhartha, aradığını bulamaz. Arzu, düşünce ve kuruntunun üç katlı ateşinin sönmeye (Campbell, 2010: 186) demek olan *Nirvana*’ya ulaşmanın yolunun *Samanalardan* geçmediğini düşünür. Ancak, bilme ve öğrenme isteğinin *Atman*’a, o yüce varlığa ulaşma yolundaki en büyük engel olduğunu kavrar. Değişim sürecinde Siddhartha’nın keşfettiği ilk şey, öğrenmeden bağımsız olarak dört bir yanda bulunan, her varlığın içinde bulunan kutsal ruh olur. Bu ruh, *Atman*’dır.

Siddhartha ve Govinda, Sakya soyundan gelen Gotama adlı bir bilgenin var olduğu haberini alırlar bir gün. Yaşam çevriminden kendisini bir daha oraya dönmek üzere kurtardığı, nirvanaya ulaştığı söylentileriyle iyice heyecanlanan Siddhartha, dostu Govinda’yla beraber, Gotama’nın mesken tuttuğu Jetavana koruluğuna gider. Gotama’yla ilk karşılaştıkları anda Siddhartha onun gerçek bir

Buddha olduğunu görünüşünden anlar. Öğretisini Gotama'nın kendi ağzından dinleme fırsatı bulurlar. Govinda, bu bilgin insandan çok etkilenip onun öğretisine katılmayı kabul eder, katılması için Siddhartha'ya da ısrarda bulunur. Ancak Siddhartha, Gotama'nın her ne kadar gerçek bir Buddha olduğundan şüphe etmese de onun öğretisinde bir boşluk bulunduğunu söyleyerek bunu reddeder. Romanın son bölümünde, bilgeliğin sırrına erişmiş, özbene ulaşmış biri olarak bu boşluğun ne olduğunu da dostuna şu şekilde ifade edecektir: "Ulu Gotama öğrencilerine dünyadan söz açarken, çile ve esenlik diye ikiye ayırdı. (...) Ancak dünyanın kendisi, gerek çevremizdeki, gerek içimizdeki varlık asla tek taraflı değildir" (s. 149). Siddhartha, şimdilik sadece sezebildiği bu gerçekle dostundan ayrılarak yoluna tek başına devam eder. Bu durum, erginlenme sürecine birlikte başlayan kahramanların eşit imkânlarla sahip olsa da eşit gelişime sahip olmadıklarını vurgulamaya dönüktür. Çünkü özü itibarıyla bireysel çabayla karakterize olan bu süreçte kat edilen mesafe, gösterilen azim ve kararlılık ölçüsünde olacaktır (Şimşek-Şenocak, 2009: 112).

Jung'a göre bireysel bilinçdışını oluşturan gölge arketipi, kişinin aşağı düzeydeki yanını temsil eder. Kişiliğin suçlu, gizli ve bastırılmış yanıdır. (Jung, 2006: 406). İnsanın ilkel, içgüdüsel istek ve arzularını temsil eden bu arketip, Freud'un *Topografik Kişilik Kuramı*'ndaki *ide* tekabül eder (Freud, 2014). Daimî bir örtme ve baskılamayla karakterize olan her şeyi bünyesinde barındıran bu arketipin çapı, kişinin içinde yaşadığı toplumun ne oranda tutucu ve hoşgörülü olduğuna göre değişkenlik gösterir. Zorluklarla dolu bu yolculukta Siddhartha'ya eşlik eden dostu Govinda, onun kişisel bilinçdışının kişi seviyesindeki bir görünümü yani gölgesidir; olmak istemediği yanıdır. Anlatıcı da sanki buna işaret etmek istercesine Govinda'yı romanın muhtelif pasajlarında Siddhartha'nın gölgesi olarak nitelendirir (s.12-45). Gölge, kişinin olmak istemediği şeydir. Kişiliğin olumsuz yanıdır (Gürol, 1993: 200). Govinda, iç sesinin çağrısına kulak veren Siddhartha'yı engellemeye çalışır bu süreçte. Ruhsal yolculuğuna başlamak için ailesini ve yaşadığı şehri terk etmeye karar verdiğinde "Ah Siddhartha, ...babam izin verecek mi bakalım?" (s.17) diyerek onu bu yolculuğa çıkmaktan alıkoymaya çalışır. Bir öğreti ve öğretmene bağlanmak istemeyen Siddhartha'nın aksine Govinda, yolculuk sürecinde karşılaştıkları her öğretiye ve öğretmene bağlanmaya teşnedir. Nitekim, Gotama'nın öğretisine bağlanarak onun öğretisini yaymaya çalışan keşişlerden biri olur. Kendi iç sesini duyamadığı ve ruhsal bütünlüğe ulaşmayı kendi dışında aradığı için, arayışı ve gönlünün susuzluğu bir türlü dinmez. Hasılı, bu süreçte başarısız olur. Özbenliğe ulaşma yolunda dostu Govinda, bir öğretiye bağlanarak Siddhartha'yı yalnız bırakır. Çünkü "bu yol herkese göre değildir, herkese açık da değildir, tehlikelidir" (Jung, 2006: 68).

Kendi benliğinin özüne girebilmiş birinin nasıl olduğunu görme ve onunla konuşma fırsatı bulan Siddhartha ruhsal anlamda bir uyanışı yaşar. "[O] zamana kadarki kendi yaşamını da korulukta bıraktığını ve bu yaşamın kendisinden koptuğunu hisse[der]. Artık bir delikanlı olmaktan çıkmış, yetişkin bir erkek olmuştu[r]. Gömleğini bırakıp giden bir yılan gibi kendisini terk edip gitmişti[r] bir

şey” (s.46). Jetavana koruluğunda sadece dostu Govinda’yı değil, o zamana kadarki yaşamını da bırakan Siddhartha, arayışının amacı ve tözü olan şeyin nesnelere arkasında değil onların içinde olduğunun ayırıcılığına varır. Huzursuzluğunu dindirmek için bakışlarını sürekli dışa çeviren Siddhartha, aradığı şeyin kendi içinde olduğunu; arayışa buradan başlamak gerektiğini fark eder.

Romanın ilk bölümü, kahramanın *arayış-ayrılma* ve akabinde *erginlenme* sürecindeki değişiminin ilk tezahürlerini kapsar. Bu bölümde, kahramanın dönüşümünü gerçekleştirecek olan yaşantıların, daha ziyade manevi yaşantılar olduğu görülür. Ruhsal bir arayışın sonucu olarak kahraman da gönülündeki, ruhsal susuzluğu gidermek için mistik tecrübeler yaşamaya çalışır. Bu bakımdan ilk bölümün daha ziyade, kahramanın *erginlenme* sürecindeki mistik tecrübeler boyutuna tekabül ettiği söylenebilir.

Kent-Maddiyat Mekânında: Manevi Karanlığın Yüreğinde

Ruhsal uyanışın etkisiyle, bakışlarını dış dünyaya çeviren Siddhartha, hayret duygusunun eşlik ettiği bir merakla doğayı ve ona içkin mevcudatı müşahedeye başlar. Duyu ve düşünce evrenlerinden birini ötekine tercih etmeden her ikisinin de aynı ölçü ve değerde benimsemesi gerektiğini kavrar. “Yapılacak şey her ikisine kulak verip Ben’in gizli seslerini yakalamaktır” (s. 57). Geceyi bir ırmak kıyısında, bir kayıkçının samandan kulübesinde geçirir. Bu kulübede gördüğü rüya, Siddhartha’nın ruhsal bütünlüğe ulaşma yolundaki çabasının yönünü manevi olandan maddi olana yöneltir. Çünkü bu rüya, aslında Siddhartha’ya ruhsal bütünlüğün anahtarı olan karşıtların birliği ve bütünlüğünü, başka bir deyişle *Yin ve Yang*³ işaret ediyordur:

Sirtında çilecilerin sarı giysisi, Govinda duruyordu önünde. Mahzun görünüyordu ve mahzun bir sesle sordu: ‘Neden beni bırakıp gittin?’ Bunun üzerine kucakladı Govinda’yı, Siddhartha kollarını vücuduna doladı, onu bağrına basıp öperken, bir de baktı ki, Govinda değildi karşıdaki, bir kadındı ve kadının giysisinden dolgun bir meme fırlayıp dışarı çıktı. Siddhartha memeye sarılıp emmeye başladı, memeden gelen süt tatlı ve koyuydu. Kadın ve erkek tadı vardı sütte, güneş ve orman, hayvan ve çiçek tadı vardı, bütün meyvelerin tadı, her istek ve arzunun tadı vardı. Esrikliğe sürüklüyor insanı, bilinçsiz bırakıyordu (s. 58).

Ego dönüşümünün ve *bireyleşme* sürecinin doğal unsurlarından biri olan rüyalar (Cebeci, 2009: 334) kahramanın yolculuğundaki eşiklerin geçilmesinde önemli rol oynar. Görülen bu rüya, manevi yönden çeşitli tecrübeler yaşayan

³ Evrende var olan her şeyin sonsuz ve dönüşümlü iki ilkenin bir ürünü olduğunu, her insanın içinde iki ruh, yin-ruhu ve yang ruhu bulunduğunu savunan öğretidir. Yin, bedenle; Yang ise yaşam ilkesi ve kişilikle özdeşleştirilir. Ünlü Çinli düşünür Konfüçyüs’ün (İÖ 551-479) yaşadığı dönem dolaylarında ortaya çıkan bu öğretidir, evreni karşıtların birliği ve dinamizmi olarak inceler. Çin felsefesine göre yaşamın temel amacı bu ikisini bağdaştırmaktır (Watson, 2014: 178).

kahramanı, benlik bütünlüğüne ulaştıracak olan süreçte maddi hayata yönlendiren bir çağrıdır. “Kişinin kendisine gönderdiği mesajlar olarak yorumlanan rüyalar” (Yılmaz, 2011: 48) burada, deyiş yerindeyse, âdeta kahramanı hedefe götüren yolun işaret levhalarından biri işlevindedir. Rüyadan sonra Siddhartha, ırmağın karşı kıyısına geçer. Burada ırmağın bir eşik, bir sınır çizgisi olduğu görülür. Manevi deneyim mekânı (orman, koruluk) ile maddi deneyim mekânını (kent) ayıran ya da birleştiren bir unsurdur. Bir sembol değer olan ırmak, aşığıda daha ayrıntılı olarak ele alınacaktır.

Kolektif bilinç dışının temel arketiplerinden biri olan *anima*, erkeğin bilinç dışındaki bütünleyici imajdır. Jung’a göre erkek, bu imaj yoluyla kadının doğasını kavrayıp kendisi ve çevresine uyum sağlayarak esenliğe kavuşabilir. Bununla birlikte anima “çift görünümlüdür; bir yandan saf, iyi ve soylu tanrıçalara benzer kişiliği öte yanda fahişe, baştan çıkarıcı ve cadı nitelikleri olmak üzere kadınların aydınlık ve karanlık yönlerini temsil eder” (Fordham, 2011: 70). Romanda, bu arketipin kişi düzeyinde temsil edildiği kadınlar söz konusudur. Ruhsal bütünlenmesindeki eksik unsurlardan birinin de karşı cinsle yaşanacak tecrübe olduğunu duyumsayan Siddhartha, önce çamaşırcı bir kadınla ilk tensel münasebeti sağlamaya çalışır. Ancak, yerleşik zihni ve ruhsal yapının ilk anda böyle bir tecrübeye müsait olmamasıyla bundan cayar. Bu vazgeçiş, aslında, duygusal bir yakınlık da duymadığı içindir. Maddi hayata yönelişin ilk durağında, kente yakın bir korulukta Kamala adında çok güzel, varlıklı ve kibar bir fahişe ile karşılaşır. Ondan sevgi sanatını ve sevişmenin hazlarını öğrenmek ister. Nitekim öğrenir ve zamanla birbirlerine âşık olurlar. Bu bağlamda Kamala, Siddhartha'nın aradığı kayıp yarısıdır; jungyen terimlerle söylemek gerekirse, erkeği bütünleyen ve kendisiyle sınırlı olmaktan kurtaran *anima* arketipi olarak yorumlanmaya pekâlâ müsaittir. Çünkü Siddhartha, bireyleşim sürecinde, dünya hayatına ilişkin her türlü deneyimi Kamala sayesinde yaşayacaktır. Nitekim onun yardımıyla Kamasvami isimli varlıklı bir tüccarın yanında çalışarak insanların dünya yaşamına ilişkin korku, tasa, sevinç ve mutluluklarına tanık olur. Mal-mülk sahiplenir, kumara bulaşır, kazanmayı, kaybetmeyi öğrenir. İçki ve sefahat âlemlerine dalar, maddi yaşamı bütün yönleriyle deneyimleme fırsatı bulur. Dünya hayatına ait bu deneyimler, sembolik düzlemde, bireyleşim sürecinde ilerleyen Siddhartha'nın aşmak, alt etmek zorunda olduğu karanlık güçlerdir. Bunlar, *gölge arketipinin* kişi, madde ve durumlar seviyesindeki tezahürleridir denebilir. Kamasvami'nin yanında geçirdiği süre ve bulaştığı sefih yaşam Siddhartha'yı küçümsemediği *çocuk insanlara* benzetir. Bu yaşama kendisini o derece kaptırır ki “kendisine en güzel günlerinde izleyeceği yolu gösteren aydınlık ve güvenilir ses” (s. 86) susar. İliklerine kadar dünya yaşamına batmış bir durumda meyus ve pişmanlıklarla dolu Siddhartha, bu anlamsız yaşamdan ve kendi kendisinden sıyrılma isteği duyar. Bu sırada gördüğü ikinci rüya, onun yeryüzündeki çevrimine yeni bir yön verir.

Rüyada, Kamala'nın altın bir kafeste beslediği kuşun öldüğünü, yerde kaskatı yattığını görür. Kuşu eline alıp bir süre tarttıktan sonra kaldırıp sokağa atar. Bu hareketinden dolayı Siddhartha dehşete kapılır. Çünkü ölü kuşla

varlığındaki bütün değerli ve iyi şeyleri de kaldırıp atmış gibi yüreğinde bir sızı duyar. Bu rüya, kahramanın manevi dönüşüm sürecinin kesintiye uğradığını imleyen bilinçdışı kaynaklı bir uyarı/çağrıdır. Çünkü dünya yaşamına dalmakla varlığındaki bütün değerli şeylerin temsilcisi olan *gönül kuşunu* öldürmüştür. Gördüğü düştten uyardıktan sonra derin bir üzüntü duyar Siddhartha:

İçinde öyle bir his vardı ki, yaşamını değersizlik ve anlamsızlıkla geçirmişti; elinde canlı bir şey, şöyle hoş gidecek ya da alıkonulmaya değer bir şey kalmamıştı. Nehir kıyısında, deniz kazası geçirmiş biri gibi yalnızlık içinde, eli boş durup duruyordu (s. 90-91).

Suçluluk ve pişmanlık duygularının etkisi altında görülen bu rüya, Siddhartha'nın bilinç dışının karanlığından bilincin aydınlığına, saflığına kavuşmasını sağlar. Çünkü rüyalar, kişinin kendisini anlayıp tanıyabilmesi için bilinçaltının imkânlar sunduğu bir ayna gibidir. İnsan doğasının ve benliğin gizlerinin açığa çıkarılmasında kilit bir role sahiptir. (Şimşek-Şenocak,2009: 116). Gördüğü rüya sayesinde, elde ettiği bilgilerin yüreğindeki susuzluğu gideremediği durumlarda olduğu gibi iç sesini bir kez daha duyar: “İlerle! İlerle! Sana özel bir görev verildi” (s. 91).

Siddhartha, Kamaswami gibi insanların bütün dünyasının kendisi için bir oyun, izlenen bir dans, bir komedi olmaktan öteye geçmediğini anlar: “Birden anladı Siddhartha, oyun bitmişti, oyunu oynaması olanaksızlaşmıştı artık” (s. 92). Hemen aynı akşam maddi yönden sahip olduğu her şeyi ardında bırakarak kenti terk eder. Kamala, Siddhartha'nın ortadan kaybolduğunu duyduğunda çok da şaşırılmaz, altın kafeste beslediği kuşu azat eder. Kuşun azat edilmesi, altın bir kafes olarak nitelendirilebilecek maddi hayatın da sona erdiğinin bir sembolü olur.

Dönüş(üm) Aşaması: Aydınlanmanın Eşiğinde

Batıp çıktığı dünya hayatının anlamsızlığından bunalarak gerisin geri ırmak kıyısına dönen Siddhartha, orada bir iç muhasebeye girer. Her şeyi anlamsız bularak intihar etmek, sefil hayatına son vermek isteği duyar. Bu kötücül duyguların ruhunda yarattığı ağırlığa daha fazla dayanamayarak ırmak kıyısında uykuya dalması, epifanik bir uyanışın kapısını aralar. Nitekim uyandığında kendisini *yeniden doğmuş* gibi zinde ve canlı hisseder. Uyku, onun için bir arınma ve ruhsal bakımdan yenilenmenin mekânı olur. Yaşamının ilk yıllarından içinde bulunduğu ana kadar yaşadıklarının ruhsal bütünlüğe ulaşma yolunda bir aşama olduğunu kavrar. *Beniyle savaşında* bir brahman ya da çileci olarak niçin sonuç alamadığının ayırdına varır. İçindeki kibri öldürememiş, bu kibir rahiplik, ruhanilik kisvesine bürünerek içine bir güzel yuvalanmıştır. “İçindeki rahibin, içindeki Samana'nın ölmesi için dünyaya açılması gerekmişti, zevk ve güç, kadın ve para peşinde koşarak kendini yitirmesi, bir tacir, bir kumarbaz, bir ayyaş ve açgözlü biri olması gerekmişti[r]” (s. 106). Bu derin muhasebeden sonradır ki Siddhartha,

dünya yaşamının her durumuyla tecrübe edildikten sonra yeniden doğuşun gerçekleşebileceğini anlar.

Ruhsal Bütünlüğün Mekânı Irmakta: Yüce Birey Arketipi

Irmak, kahramanın çevriminde bir merkez olma özelliği taşır. Kahramanın ruhsal huzursuzluğunu, gönül susuzluğunu dindirme amacıyla çıktığı yolculukta, yaşadıklarının muhasebesini yaptığı, erginlenme yolundan saptığında kendisini uyaran rüyaları gördüğü, en önemlisi de nihai uyanışını gerçekleştirdiği bir mekân olarak romanın kurgu düzeninde yer alır. Bu anlamda ırmağın, mitolojide ana rahmini sembolize eden bir *erginlenme/yeniden doğuş* mekânı olduğu söylenebilir. Irmak, dinlemeyi öğrenmenin, ruhun derinliklerine inmenin ve orada saklı duran ve bilinci yöneten bilinç dışı gerçeğin farkına varmanın bir sembolü olarak okunabilir. Dünya hayatına batıp çıktıktan sonra döndüğü “bu yoğunlaşmış yalnızlık merkezi” (Bachelard, 2008: 72) Siddhartha'nın, ruhunu arındırdığı, gönül kuşunun ölmediğini fark ettiği bir arınma mekânı olarak değer kazanır kurgu düzleminde.

Siddhartha'nın manevi saiklerle başlayan bu yolculuğu, tasavvuf düşüncesi ekseninde değerlendirildiğinde, salikin yaşamak zorunda olduğu merhaleleri çağrıştırır. “Bu anlamda Jung psikolojisi, salt bir psikoloji olmayıp mistik bir karakter de taşır. (...) Zira seyr u sülûk yolunda sûfîye atfedilen semboller, Jung'da arketip olarak karşılık bulur” (Bozkurt, 2019: 1100). Seyrüsülûk olarak adlandırılan tasavvufi yolculuğunda salık, masivaya dalar, maddi zevkleri yaşadktan sonra bunların geçiciliği ve değersizliğini görür. Hayatı maddi ve manevi yönleriyle tecrübe edip içselleştirdikten sonradır ki Allah'ı kendi varlığında duyumsaması demek olan vahdete erişir. *İnsanıkâmil* olmanın, *özbenliğe* ulaşmanın sancılı ve kaçınılmaz sürecidir bu. Birinin diğerine tercih edilmesi, kişiyi amacından uzaklaştıracaktır bu yolda. Gazali bu gerçeği, “Her kim zahiri bütünden soyutlayıp ayırırsa dehrîdir ve her kim batını soyutlarsa batîndir, ikisini birleştiren kimse ise kâmilidir.” (aktaran Andrews, 2009: 89) şeklinde dile getirir. Siddhartha da Kamala'nın yanında tensel aşkı yaşar. Kamaswami isimli tüccarın yanında ticarete atılır, bir tüccar olur, zenginleşip mal mülk edinir. İçki ve kumar âlemlerine dalar. Masivayı her yönüyle yaşadktan sonra, büyük bir pişmanlığa düşse de aynı zamanda bir arınma, günahlarından temizlenme mekânı olan ırmak kıyısında, yaşadıklarının ruhsal bütünlüğe ulaşma yolunda tecrübe etmesi gereken şeyler olduğunu fark eder:

Yine bir çocuk olup yeniden başlayabilmek için pek çok budalalıkta bulundum, pek çok kötü huy edindim, pek çok hata işledim, pek çok iğrençlik, düş kırıklığı ve umarsızlık yaşadım. Ama iyi oldu böylesi. (...) Esenliğe kavuşabilmek, Om'un sesini yeniden işitebilmek, yine doğru dürüst uyuyup doğru dürüst uyanabilmem için umutsuzluğa kapılmam, düşüncelerin en aptalcasına, intihar düşüncesine kafamda

yer verecek kadar alçalmam gerekiyordu. Atman'ı benliğimde yeniden bulabilmek için budala birine dönüşmem, yeniden yaşayabilmem için günah işlemem gerekiyordu (s. 103).

İçindeki kibri öldürmek için dünyaya açılması gerektiğini idrak eden Siddhartha, manevi ve maddi yolculuğu sonrası ruhsal bir uyanış yaşar. İrmak kıyısında samandan bir kulübede yaşayan kayıkçı Vasudeva'nın yanında yaşamaya başlar. Burada, sevdiği kadının ölümü ve ondan olan oğlunun nefreti ve kendisini terk edişi gibi acı tecrübeler yaşar. Tüm bu yaşadıklarıyla “gerçekte bilgeliğin ne olduğu, uzun arayışlarla neyi amaçladığı konusunda bir sezgi Siddhartha'nın içinde yavaş yavaş tomurcuklan[ır], yavaş yavaş olgunluk kazan[ır]” (s. 138). En büyük erdemlerinden biri dinlemek olan Vasudeva, Siddhartha'ya kendi benliğini bulma yolunda yardımcı olur. Kahramana erginlenme sürecinde yol gösteren bu yardımcı (mentor), ormanda karşılaşılan küçük bir adam, büyücü, keşiş ya da çoban gibi çeşitli görünümlere sahip olabilir. Campbell, daha kadim anlatıların bu rolü rehber, öğretmen ve kayıkçı figürleri olarak da geliştirdiğini belirtir (2010, 89). Kitapta ifade edilmez ama Vasudeva, *ırmaklar tanrısı* anlamına gelen Sanskritçe bir sözcüktür (Zeller, 2011: 95). İlgeliğin kaynağı olan ırmağa yönelmesinde, ırmağa ve kendi iç sesine kulak vermesi konusunda Siddhartha'ya yardım eden tanrısal bir güçtür. Romanın sonunda, Siddhartha'nın *özbenliğe* ulaşmasıyla o da görevinin tamamlandığını söyleyip ırmak kıyısını terk eder. Arketipsel sembolizm bağlamında Vasudeva, Siddhartha'ya yolculuğunda yardım eden *yüce birey/yaşlı bilge arketipidir*.

Özbenliğe, Bilgelığe Ulaşma:

Bir öğreti ve öğretmene bağlanmadan çıktığı bu yolculuk sırasında yaşadıkları sonunda Siddhartha, dünyanın karşıt duygu, durum, olay ve oluşumların bir bütünlüğünden oluştuğunu keşfeder. Düşüncelerin taşıyıcısı olan sözcüklerin gerçeği, bütünlükten uzak ve tek yanlı olarak ifade edebildiğini, ancak dünyanın kendisinin tek tarafı olmadığını, geçmiş-şimdi-gelecek şeklindeki parçalı yapısıyla zaman kavramının da bu karşıtlıklardan oluşan ve yekpâre olan gerçeği bir yanılısamaya dönüştürdüğünü kavrar. Bu gerçeği kavrayışını “Henüz bir delikanlıyken sezdiğim bir şeydi bu, beni öğretmenlerden uzaklaştıran şeydi.” (s. 148) şeklinde dile getirir.

Önceleri sadece sezdiği bu gerçeği kavradığı yer ırmak olur. Kahramanın, ruhsal bütünlüğe ulaştığı yer olan ırmak, bu anlamda madde ve mana evrenlerinin birleştiği bir sembol mekândır. Beniyle salt acılara ya da gülmecelelere kulak tıkamadığı, aksine bütün seslere kulak verdiği takdirde tüm bu zıtlıkların tek bir kelimedenden oluştuğunu fark eder. Bu kelime mükemmellik, kusursuzluk anlamına gelen *Om*'dur. *Om*, ruhsal bütünlüğe, özbene ulaşan insanın sahip olabileceği bir haslettir. “Her şeyin bağlı olduğu, her şeyi düzenleyen ve kendisi de bir enerji kaynağı olan, kişiliğin ve ruhsal bütünlüğün merkezci noktasıdır”

(Namlı, 2007: 1212). Özbenliğe/kendiliğe ulaşmanın sözcük seviyesindeki görünümüdür, denebilir. Macerasının sonunda bilmenin kaynağına ulaşım mükemmelliği tanıyan Siddhartha, isminin kendisine yüklediği görevi başarıyla tamamlar⁴. Acıları ve sevinçleri paylaşmaya hazır, kendini tümüyle ırmağın akışına bırakır, birlik ve bütünlüğün bir parçası olur. Yaşadıkları kahramanın mitolojik çevrimiyle örtüşmektedir. Çünkü, “yüksek kahramanın [da] büyük görevi, çokluktaki bu birliğin bilgisine ulaşmak ve onu bilinir kılmaktır” (Campbell, 2010: 52).

Yaşamı bütünlüklü olarak duyumsamayı öğrendiği ırmak kıyısında, dostu Govinda'yla tekrar karşılaşan Siddhartha, ondan yüreğindeki tedirginliğin ve arayışın bir türlü sona ermediğini dinler. Ulaştığı bilgeliğin sırrını kendisinden öğrenmeye çalışan Govinda'ya verdiği “Bilgi bir başkasına aktarılabilir, bilgelikse hayır. Bilgelik keşfedilebilir, bilgelik yaşanabilir, bilgelik el üstünde taşıyabilir insanı, bilglikle mucizeler yaratılabilir ama bilgelik anlatılamaz ve öğretilemez” (s. 148) şeklindeki cevap, ruhsal bütünlüğün bireye özgü ve ancak onun tarafından yaşanarak başarılabileceğine vurgu yapar.

Sonuç

Duygusal ve hümanist bir kişiliğe sahip olan Hermann Hesse'in yazı uğraşının odak noktasını birey-insan oluşturur. Ruhsal sorunlarının etkisiyle yöneldiği ruhbilim, Hesse'in ilgi alanlarını zenginleştirir. Doğu felsefesi, Budizm ve Zen Budizm akımlarına kadar uzanan bu entelektüel merak yazarın münzevi kişiliğiyle birleşerek bireyi ve onun bireyleşme çabasını odağa alan bir yazın anlayışına ve romancılığa kapı aralar. Bu bağlamda Hesse, Bildungsroman türünün dikkate değer ve başarılı temsilcilerinden biri olarak değerlendirilir. Bu türde yazdığı birçok romanın yanı sıra Hesse'in *Siddhartha* adlı romanı da kurgu ve içerik olarak *bildungsroman* türüne dahil edilebilir. Bununla birlikte, Doğu felsefesi ve Zen Budizm öğretisinden de yoğun izler taşıyan roman, daha ziyade kadim anlatı kahramanlarının, mitolojik çevrimleri içerisinde yaşadığı süreçlerin bir benzerini içerir. Adından anlaşıldığı üzere karakter odaklı bir roman olan *Siddhartha*'da olay örgüsünün esasını yolculuk metaforu şekillendirir. Ruhsal bir huzursuzluk şeklinde tezahür eden iç sesinin çağrısına kulak vererek hâlihazırdaki yaşamını ardında bırakan Siddhartha, kendini ve yaşamı tanımak ve ruhsal bütünlüğe ulaşmak için egosu ve bilinç dışının karanlık güçleriyle çatışır. Olay örgüsünün şekillenmesinde rol oynayan bu karanlık güçler sahip oldukları sembolik özelliklerle Jung'un *arketipsel sembolizm* kuramı ışığında yorumlanmaya imkân verir. Yapılan incelemeden de anlaşıldığı gibi Jung'un *arketip* kuramı, kahramanın *erginlenme* sürecini odağa alan romanların yorumlanmasında

⁴Bernhard Zeller, Siddhartha'nın Sanskritçede amacına ulaşmış kişiye verilen isim olduğunu belirtir. Zeller'e göre dünyadaki uyumu ele geçiren Siddhartha Hesse'in kurgusal düzlemdeki izdüşümüdür. Romanın sakin, ölçülü ve ahenkli dili de bu paralellliği işaretler (2011: 95).

kullanılabilecek uygun bir kuramsal araçtır. Bu paralelde romanda, kahramanın yolculuğu boyunca uğradığı mekânlar, insanlar, yaşadığı durumlar ve olaylar, gördüğü rüyalar; Joseph Campbel'in kahramanın mitolojik çevrimindeki muhtelif aşamalara tekabül eder. Dostu Govinda'yla orman ve korulukta manevi tecrübeler yaşarlar. Ardından uğradıkları kent, maddi yaşamı simgeler. Yaşadıklarının ruhunda yarattığı yıpranmayla birlikte sığındığı ırmak ise ruhsal bütünlüğe ulaştığı, kemale erdiği mekân olur. Nitekim Campbell da çokluktaki birliğin bilgisine ulaşmanın kahramanın mitolojik çevriminin temel amacı olduğunu ifade eder. Bu paralelde değerlendirildiğinde Siddhartha'nın manevi arayışının tasavvuf düşüncesinde *insanıkâmil* olma yolunda salikin yaşamak zorunda olduğu süreçlerin bir benzerini içerdiği ve mistik bir karakter taşıdığı söylenebilir.

Romanın son bölümünde tekrar Govinda'yla karşılaşan Siddhartha'nın hâlâ erginlenme yolunun başında bitimsiz bir bilgelik arayışı ve ruhsal tedirginlik içindeki dostuna söyledikleri, romanın temel meselesinin yanı sıra yazarın dünya görüşünü de aydınlatır. Bilgelik öğretileridir veya devredilebilir bir şey değildir. Kişinin ancak kendi çabasıyla keşfedip yaşayabileceği öznel bir insanlık durumudur. Pek çok kişinin yürüdüğü yolu değil, kendi yolunu yürütmek; başkalarının peşine takılmak yerine kendi gerçekliğini aramak, kısaca kişiliğin savunulması Hermann Hesse'nin bütün yapıtlarını kuşatan ana motiftir denebilir. Siddhartha bu motifin Doğu mistisizmi ve Budizm'in manevi dünyasıyla harmanlandığı nitelikli örneklerden biridir. Siddhartha, ruhunun bilinç ve bilinçdışı alanları arasındaki iletişimin kesildiği modern zamanların insanına, özbenliğine tekrar ulaşması için yapılmış incelikli bir çağrıdır.

Kaynakça

- Andrews, G. W. (2009). Şiirin Sesi, Toplumun Şarkısı (Tansel Güney, çev.). İstanbul: İletişim.
- Atlı, F. (2012). Edebi Metnin ve Yaratıcılığın Kaynağına Ulaşan Yol: Psikanalitik Edebiyat Eleştirisi. *Turkish Studies*, 7/3, 257-273.
- Bachelard, G. (2008). Uzamın Poetikası (Alp Tümertekin, çev.). İstanbul: İthaki.
- Bahtin, M. M. (2016). Söylem Türleri ve Başka Yazılar (Okan N. Çiftçi, çev.). İstanbul: Metis
- Bozkurt, K. (2019). Benlik Hazinesinin Keşfinde İskender'in İçsel Yolculuğu. *TurkishStudies-Language and Literature*, 14(3), 1095-1125.
- Burcu Yılmaz, E. (2011). Hikâye ve Romanlarda Sembol Dilinin Görüntüleri Üzerine Bir Değerlendirme. *Bilig*, 56, 45-56.
- Campbell, J. (2010). Kahramanın Sonsuz Yolculuğu (Sabri Gürses, çev.). İstanbul: Kabalıcı.
- Cebeci, O. (2009). Psikanalitik Edebiyat Kuramı. İstanbul: İthaki.
- Cuddon, J. A. (1999). *The Penguin Dictionary of Literary Terms and Literary*

- Theory (4. Baskı). Published in Penguin Books.
- Evis, A. (2012). Bilge Karasu'nun *Uzun Sürmüş Bir Günün Akşamı* Adlı Öyküsünde Din ve Bireyselleşme. *Turkish Studies*, 7/2, 481-494.
- Fordham, F. (2011). Jung Psikolojisinin Ana Hatları (A. Yalçiner, çev.). İstanbul: Say.
- Gürol, E. (1993). Arketip. *Türk Dili*, 2 (500), 197-199.
- Freud, S. (2014). Haz İlkesinin Ötesinde Ben ve İd (Ali Babaoğlu, çev.). İstanbul: Metis
- Hesse, H. (2010). Siddhartha (Kamuran Şipal, çev.). İstanbul: Can.
- Jung, C. G. (2006). Analitik Psikoloji (Ender Gürol, çev.). İstanbul: Payel.
- Jung, C. G. (2009). Dört Arketip (Zehra Aksu Yilmazer, çev.). İstanbul: Metis.
- Jung, C. G. (2009a). İnsan ve Sembolleri (Ali Nahit Babaoğlu, çev.). İstanbul: Okuyan Us.
- MacKay, M. (2018). Roman Nedir? (Fazilet Akdoğan Özdemir, çev.). İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi
- Namlı, T. (2007). Arketipsel Sembolizm Açısından Elif Şafak'ın Pinhan Romanının İncelenmesi. *Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 2 (4), 1210-1230.
- Şimşek, E., Şenocak, E. (2009). İbn Sinâ Hikâyelerinin Arketipsel Tahlili. *Millî Folklor*, 21 (82), 110-121.
- Watson, P. (2014). Fikirler Tarihi-Ateşten Freud'a (Kemal Atakay vd. çev.). İstanbul: Yapı Kredi
- Zeller, B. (2011). Hermann Hesse. (Kâmuran Şipal, çev.). İstanbul: Yapı Kredi.